

Izrael 70!

A 19. században Palesztinában, Európában és Oroszországban felerősödött a zsidó ellenes nacionalizmus, állandósultak a pogromok. Ezek hatására született meg a cionizmus eszménye, melynek legismertebb ideológusa Herzl Tivadar volt. Az 1895-ben kiadott „Judenstaat” című tanulmányának vázlatát eljutott minden szétszórta élő jelentős zsidó közösséghez. Ennek megvitatására 1897-ben Bázelen került sor. Kezdetben az asszimiláló, a neológ és liberális zsidó közvélemény határozottan elutasította a kongresszus téziseit. Fontos politikai momentum volt később a hadban álló Brit Birodalom külügyminisztériuma által 1917-ben kiadott nem hivatalos nyilatkozat. Ez a nyilatkozat támogatta egy „zsidó nemzeti haza” létrehozását.

Az ENSZ közgyűlése 1947-ben megszavazta a Palesztin Rendezési Tervet. Ez a terv egy arab és egy zsidó állam létrejöttét tartalmazta. Jeruzsálem státuszát az ENSZ fennhatóság alá vonta. A terv az Arab Liga vétója miatt azóta sem valósult meg.

Az 1946-tól állandósult fegyveres konfliktusokat a britek nem tudták kordában tartani, így 1948. május 15-én az utolsó brit katona is elhagyta az akkor már hivatalos Izrael Államát, miután Dávid Ben-Gurion 1948. május 14-én kikiáltotta a szabad és független zsidó államot.

Ennek a világ történelmében páratlan eseménynek 70. évfordulóján a régióban szervezett megemlékezéseken hitközségünk részben meghívottként, részben társ szervezőként vett részt.

Tudományos konferencia Debrecenben

A Debreceni Egyetem Bölcsész-tudományi Kara 2018. május 15-én rendezte az Izrael 70. című tudományos konferenciát. A rendezvényt dr. Papp Károly polgármester nyitotta meg. Ezt követően Öex. Yossi Amrani Izrael állam nagykövete köszöntötte a megjelenteket.

A libanoni cédrus elültetése

A konferencián az előadók nagyobb lélegzetű kutatásaikat 10-15 perces prezentációk formájában mutatták be.

Az előadások érintették Izrael Állam létrejöttét a nemzetközi politika tükrében, a magyar zsidóság helyzetét 1945 után, az arab-zsidó konfliktusok utóbbi 10 évét, az izraeli dráma és színház születését, Debrecen város és a Debreceni Egyetem külkapcsolatait.

Az időtűlések miatt elmaradt Dr. Hunyadi László „Izrael: nyelvek és kultúrák” című előadása, de a professzor úr ígéretet tett arra, hogy előadását kép- és hanganyaggal együtt újságunkban megjelenteti.

A tiszteletbeli konzuli iroda megnyitása

A konferenciát követően Öex. Yossi Amrani nagykövete úr ünnepélyesen megnyitotta a tiszteletbeli konzuli irodát, melyet Debrecen Piac utca 77. szám alatt a város önkormányzata bocsátott rendelkezésre, és gondoskodik annak fenntartásáról. Professzor Dr. Hunyadi László tiszteletbeli konzul köszöntötte a vendégeket, vázolta tevékenységének, feladatának fontosabb részleteit.

Megemlékezés Nyíregyházán

Az Eötvös Károly Magyar-Izraeli Baráti Kör, a Hit Gyülekezete és a Nyíregyházi Zsidó Hitközség által 2018. május 17-én szervezett ünnepség első színtere a zsinagógánk volt.

Färber György hitközségi elnök üdvözlő szavait követően Dr. Hunyadi László tiszteletbeli konzul köszönetét fejezte ki az ünnepség szervezőinek. Hangsúlyozta, hogy a két állam gazdasági, kulturális és politikai kapcsolatai mindkét ország számára előnyösen fejlődnek.

Dr. Róna Tamás főrabbi üdvözölte a megjelenteket, majd a zsidó imádkozási szokásokról tartott rövid ismertetőt. Tapintatos határozottsággal „kiosztatta” a kispákat, „szétválasztotta” a hölgyeket és az urakat.

Ezt követően levezette a délutáni – mincha – imát, majd áldást mondott Izrael Államára.

Glück Gábor, a Tokaji Hitközség tagja előadásában összefoglalta az arab-zsidó politikai, gazdasági és fegyveres konfliktusok főbb eseményeit: beszédében kitért az aliázókat ért folyamatos támadásokra, Izrael Állama első függetlenségi háborújára és annak következményeire, a 6 napos háborúra, a mai napig tartó konfliktusok ismertetésére.

A templomi megemlékezés végén a főrabbi úr fáültetésre invitálta a jelenlévőket. A templomunk előtti parkban elültették a libanoni cédrus fát, a hetvenedik fát, csatlakozva a MAZSIHISZ kezdeményezéséhez, mely 35-35 fa Izraelben és Magyarországon történő elültetését javasolta a zsidó közösségek felé.

Kedves olvasóink! A zsinagógai és a Megyei Önkormányzat dísztermében folytatódó ünnepség video felvételei a Hitközségünk honlapján – sofár-ujsg.hu – már megtekinthetők.

A Megyei Önkormányzat dísztermében folytatódó ünnepség moderátora Gáll Ottó a Baráti Kör tiszteletbeli elnöke volt, akinek bevezető szavaiból idézünk:

„A szétszóródás hosszú évei alatt a zsidó nép soha nem szakította meg kapcsolatát ezzel a földdel, soha nem feledkezett meg róla. Az Izrael állam megalakulását kijelentő és a nemzet alapelveit meghatározó nyilatkozatot 1948. május 14-én írták alá a Nemzeti Tanács tagjai, mely az ország zsidó közösségét, külföldön a cionista mozgalmat képviselte.

A nyilatkozat tartalmazza továbbá – a bibliai próféták víziója szerint – Izrael újjászülésétének történelmi szükségszerűségeit, a szabadságon, igazságosságon és békén alapuló zsidó állam alapelveit, illetve felhívást tett a teljes régió érdekeit szolgáló békekapcsolatokra, az arab szomszédokkal.”

Gáll Ottó köszöntőjét követően a Bethlen Gábor iskola Karmelina kvartettje előadásában klasszikus és modern izraeli dalok hangszeres feldolgozását hallgathattuk.

Szabó István a Megyei Közgyűlés alelnöke köszöntőjében, példamutató jelzővel illette Izrael és Magyarország gazdasági, kulturális és politikai kapcsolatait, a két nép erős nemzeti identitását párhuzamba állítva.

Tájékoztatása szerint Magyarországon 140 izraeli cég működik, mely 5.000 munkavállalót foglalkoztat.

„Isten éltesse Izraelt, békében és barátságban.”, fejezte be köszöntőjét.

Jászai Menyhért Nyíregyháza Megyei jogú Város alpolgármestere hangsúlyozta a két nép baráti kapcsolatait kormányzati, megyei és városi szinten.

Ebben a nagy szerepet vállaló Eötvös Károly Magyar-Izraeli Baráti Kör számára további sikeres munkát kívánt.

Emlékeztetett arra a felemelő eseményre, mely során a tudós főrabbi dr. Bernstein Béla emlékét ma már a róla elnevezett tér és a zsinagógában elhelyezett emléktábla őrzi.

Dr. Hunyadi László tiszteletbeli konzul előjáróban megköszönte azt a lelkesedést, amellyel a megye, a város hozzájárult a mai rendezvény lebonyolításához.

Idézte Yossi Amrani nagykövét szavait, miszerint Izrael a csodák országa, mely csoda emberi csoda is. 1948. május 14-e óta Izrael állam sokféle identitású, nyelvű – arab, perzsa, vagy nagy létszámú szovjet-orosz - aliázót fogadott be, akik ma már egy nyelven beszélnek – héberül – és identitásukban is egységesek.

Kovács László a Magyar-Izraeli Baráti Társaságok elnöke emlékeztetett arra, hogy az 1989-ben Budapesten megalakult társaságot számtalan új szervezet követte, melyek segítik a két állam közötti információáramlást, a tudomány, a művészetek, vagy például a sport területén.

Az ünnepség felemelő színfoltja volt Papp Dorka előadásában a „Jerusalajim Sel

Zahav” – Arany Jeruzsálem – című dal elhangzása. A dal Naomi Semer izraeli zeneszerző műve. A hatnapos háborút megelőzően – mint egy látnokként – a háború nem hivatalos himnusza lett, nagy erőt kölcsönözve az izraeli katonáknak. A rég nem látott ősi helyekre való visszatérésről szóló két utolsó versszakot Naomi Semer a győzelem után írta. A dal a tragikus sorsú Ofra Haza előadásában vált világhírűvé.

A dal elhangzása után dr. Róna Tamás főrabbi megemlékezett Hidvégi Györgyről, aki alapító tagja, majd főtitkára volt az első Magyar Izraeli Baráti Társaságnak.

Gyuri bácsi a lágerből szabadulva, Vác felé tartva ájultan esett össze. Egy arra haladó református ember és kislánya szerkerükre rakva, otthonukba vitték. Több mint egy évig ápolták. Eközben erős érzelmi szálak szövődtek a fiatal lány és Gyuri között. Házasságukban egy életen át magukkal vitték mindkét hitvilág emberi értékeit. E házasságból született Dr. Hidvégi Máté világhírű biokémikus, rákkutató, az OR-ZSE címzetes egyetemi tanára.

Ezt követően, a közösséget is bevonva, a főrabbi úr a „héber, Izrael és zsidó szavak eredetéről” tartott rövid történelmi magyarázatot.

Az ünnepséget Nógrádi Gergely operanékes, a Frankel Zsinagóga főkántorának előadása zárta, akit 2015-ben Európa legjobb kántorának választotta az Európai Kántorok Szövetsége. 2016-ban amerikai koncert turnéja óta, mint a „zsidó Pavarotti” emlegetik. 2017-ben Washingtonban a Magyar Kultúra és Művészet Tiszteletbeli Nagykövetségévé nevezték ki.

A művész, hatalmas közönségsiker mellett – a közönséget vívójátékkal is szórakoztatva – jiddis és héber örökzöldek adott elő.

Kertész Gábor

Mozgóképek Izraelből

Nagyszerű élményben volt része nemrég azoknak, akik részt vettek az izraeli filmszemle vetítésein. *Felbermann Endrét*, a Deák Ferenc Akadémia Egyesület elnökét kereste meg *dr. Hunyadi László*, a nagykövetség debreceni tiszteletbeli konzulja azzal az ajánlattal, hogy az izraeli filmművészet néhány általuk kiválasztott darabjának bemutatásával segítse az idén 70 éves ország életének, kultúrájának megismerését, népszerűsítését. Az egyesület tagsága is igent mondott az ötletre, így nézhettünk meg áprilisban ingyen négy izraeli filmet a megyei könyvtár konferencia termében.

Az első alkotás, az *Ádám feltámadása* címszereplője egy izraeli idegstanatórium ápolója, aki holokauszt túlélőként került az intézménybe. Ádám a háború előtt Berlinben élt, kabarékban lépett fel, cirkuszt vezetett, varázsolt és zenélt, imádta a közönségét és a nácikat – mindaddig, mígnem egy koncentrációs táborban találta magát konfrontálódva Klein parancsnokkal. Az ő „kutyajaként” veszeli át az ott töltött időt, mialatt feleségét és lányát kivégzik. Évekkel később az intézet lakójaként megérez, meghall valamit: mintha egy kutya lenne a környezetében. Rá is talál egy fiatal, láncra vert fiúra, aki kutyaként él. Adam és a fiú különleges kapcsolatot alakít ki egymással. A 2008-ban készült német-amerikai-izraeli filmet *Paul Schrader* rendezte.

A *késői házasság* (izraeli-francia film, 2001-ben készült *Dover Koshasvili* rendezésében) arról szól, hogy Zaza, egy végzős, harmincas évei elején járó hallgató végre megtalálja álmai asszonyát, Judithot, a marokkói bevándorlót, aki egyedül neveli az előző házasságából született kislányát, Madonnát. Az Isten is egymásnak teremtette őket, ám van egy kis probléma: Zaza szülei. Az anyja, Lili és az apja, Yasha eltökélt szándéka, hogy fiuk egy szép grúz zsidó lányt vegyen feleségül, aki természetesen még szűz. Zazának választania kell családját, a szigorú hagyományok tisztelete és élete szerelme között. Döntését itt nem áruljuk el...

A harmadik film, a *Zéró tolerancia* című (2014-ben rendezte *Talya Lavie*) az izraeli hadsereg világába vezeti el a nézőket. Zohár és Daffi barátnők, együtt katonáskodnak egy tűzérési támaszpont irodájában az ország déli részén. Minthogy egyikük sem jön ki az ott szolgáló többi katonalánnyal, sokat vannak együtt, ugyanazon emeletes ágy két szintjén alszanak, megosztják egymással gondolataikat, titkaikat. Daffinak elege van az isten háta mögötti, sivatagi támaszpontból és minden áron el

akar kerülni Tel-Avivba, a nagyvárosba. Zohárt a környezet csöppet sem zavarja, leghőbb vágya, hogy elveszítse szüzességét. Kétségbe ejti viszont, hogy esetleg barátnője nélkül marad, és elhatározza, akcióba lép. Van azonban valaki, aki csöppet sem bánna, ha szétválaszthatná a két barátnőt, ő Ráma, a feladatát véresen komolyan vevő felettesük. Attól tart ugyanis, hogy a két, a szabályok betartására fittyet hányó beosztottjának barátsága veszélyeztetheti előléptetését. A fordulatos, hol kacagtató, hol komoly, hol szürreális, hol realisztikus mese magával ragadja a nézőt.

A sorozat záró darabja, *A világ végén balra* (izraeli-francia film, rendezője *Avi Nesher*, készült 2004-ben). A 60-as években járunk, amikor egy apró sivatagi faluba egy indiai zsidó család egy marokkói zsidó család mellé költözik. A magát franciának valló, temperamentumos marokkói família képtelen elfogadni az újdonsült indiai szomszédságot. Ugyanakkor a magukat angolnak tartó, csöndes, zárkózott indiaiak sem tudnak megbékélni a hivalkodó marokkói család faragatlanságával. A történet középpontjában két kamasz lány áll: a forróvérű marokkói Nicole és a nyakas indiai Sara, akik barátságukkal nem csupán a saját, hanem a közösség életét is megváltoztatják. A kényszerű együttélés és az összezsírozódás mindkét közösség számára embert próbáló és nehézkes,

mégis, talán az egyetlen – hol mókás, hol meglepő – útja az előítéletek leküzdésének.

Ami a négy alkotásban közös, hogy egy többségünk számára ismeretlen vagy kevésbé ismert, olykor egzotikus világba, kultúrába, szokásrendszerbe vezet el bennünket. Egyik-másik filmben szembe kerülnek az egy-mástól több tekintetben eltérő szokások, erkölcsi értékrendek (angol kulturális háttérű indiai zsidó, francia háttérű marokkói zsidó, Izraelben élő grúz és orosz zsidó).

Talán nem a prudéria mondatja velem, hogy szokatlan nyíltsággal ábrázolják több filmben is a szexuális aktusokat, miközben nem lépik át a jó ízlés határait, nem csúsznak át pornográfiába.

Úgy gondolom, ezek a többségünk számára ismeretlen rendezők, színészek segítettek megismerni ezt az innen nézve több szempontból különös világot, segítettek elfogadni a másságot. Ugyanakkor valamennyi most látott film hordozott egyetemes érvényű értékeket, tanulságokat is, hiszen láthattuk, miként befolyásolja az emberi kapcsolatokat a nemzeti hovatartozás, a kulturális különbség, a családok közötti és azon belüli feszültség.

Ha optimista akarok lenni (s miért ne lennék az?), azt kell mondjam, várjuk a folytatást!

Fekete Antal

Búcsúzunk

Krausz Sándorné Rosenbaum Margittól

– Manyikától –, aki közel 90 évesen

2018. március 11-én

adta át lelkét Teremtőjének.

A mélyen vallásos hittestvérünk

מרִים לֵאָה בַּת אַבְרָהָם emlékéért

szívünkben és Dr. Klein Éva: Vannak még tanúk című könyvében az utókor számára is megőrizzük.

Születésnap ajándék

(Cikkünk az Amerikai Nagykövetség 2018.05.14-i jeruzsálemi megnyitása előtt íródott.)

Az Egyesült Államok Izraelbe akkreditált nagykövete, David Friedman szerint a Nagykövetség személyzete éjjel-nappal dolgozik azért, hogy időben megkezdhesék munkájukat új helyükön. A kritikákra válaszul úgy fogalmazott, miszerint „meggyőződésünk, hogy ez a döntés lehetőséget teremt egy valóságban, nem pedig a fantázián, alapuló békefolyamat folytatására.”

A tel-avivi nagykövetségen adott interjúján hozzátette továbbá: „Mindannyian boldogok, egyben izgatottak is vagyunk, hogy részt vehetünk eme történelmi eseményen. [...] Büszkeséggel tölt el minket, hogy a tervezettnél korábban, kevesebb költségvetésből tudtuk megnyitni az épületet.”

Trump elnök nem lesz jelen a megnyitó ünnepségen, azonban videó üzenetében köszönteni fogja a megjelenteket. Mintegy 800 vendég tiszteli meg jelenlétével a jeles eseményt, beleértve a washingtoni delegációt is. Az USA elnökét lánya Ivanka és annak férje, Jared Kushner fogja képviselni.

Az amerikai delegációt Steven Mnuchin kincstárügyi miniszter vezeti. A küldöttség tagja lesz még John Sullivan külügyminiszter helyettes, Trump elnök közel-keleti különmegbízottja Jason Greenblatt, David Friedman amerikai nagykövet, Rick Scott Florida állam kormányzója, valamint Lindsey Graham szenátor. Csatlakozik hozzájuk még a Kongresszus nyolc tagja a republikánus Joe Wilson vezetésével, valamint egy jelentősebb küldöttség az amerikai zsidó közösség vezetőiből, keresztény közösségi vezetők, valamint korábbi, Izraelbe akkreditált amerikai nagykövek, és sokan mások.

Friedman elmondta még, hogy nem csak képesek és eléggé bátrak elismerni Jeruzsálemet fővárosnak, ahhoz is van bennük kurázi, hogy nagykövetséget nyissanak ott, mindössze 4,5-5 hónappal Trump elnöki bejelentését követően.

Friedman hozzá tette, ingáznai fog Jeruzsálem és Tel-Aviv között, és amint lehetséges, a jelenlegi nagykövetség különböző osztályait átköltöztetik Jeruzsálembe.

Az új képviselőt egy már korábban létező amerikai vízum és útlevel igénylő épület egy kisebb részében kezdi meg munkáját, a jelenlegi dolgozói létszám töredékével. A kezdeti személyzet mintegy 50 tagból fog állni. Köztük Friedmanból és közvetlen segítőiből, valamint a már amúgy is ott működő konzulátusi dolgozókból.

A nagykövetség megnyitása mind Jeruzsálemben, mint pedig a régióban várhatóan további feszültségekhez vezet.

Az amerikaiak szorosan együttműködnek Izrael biztonsági erőivel, a Shin Bet-el (belbiztonsági szolgálat – a szerk.) és az izraeli rendőrséggel, hogy a beiktatás előtt és alatt biztosítsák a fővárost.

A nagykövet elmondta, hogy egyesek örülnek a költözésnek, míg mások nem. Igazából ezt túl korai megmondani. „Meggyőződésünk, hogy a döntés hosszú távon lehetőséget teremt egy valóságban, nem pedig fantázián alapuló békefolyamat megteremtésére. Optimisták vagyunk, és hiszünk, hogy ezen változás nagyobb stabilitást hoz a térségbe.”

Más országok nagyköveteit nem hívták meg a nyitóünnepségre, hogy elkerüljék az esetleges visszautasításokat. Egy amerikai kormánytisztviselő szerint néha akadnak véleménykülönbségekből fakadó egészséges viták, de ez a döntés nem okozott elszigetelődést a szövetségesek között.

Az Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Tanácsának vezető igazgatója Victoria Coates szerint Bahrein azon nyilatkozata, hogy Izraelnek joga van magát megvédenie Iránnal szemben, azt jelzi, hogy a zsidó

állam nincs elszigetelve a régióban. „Ez egy nagyon jelentős nyilatkozat, mely felhívja a figyelmet Irán vállalhatatlan agressziójára. Valami hasonló volt az üzenete annak is, amikor Trump elnök visszalépett az Iránnal kötött nukleáris megállapodástól.” [...] Fontos, hogy az Öböl-menti országok elismerjék Izraelt egy olyan országnak, aminek joga van megvédeni magát Irántól és a hozzá hasonló fenyegetéstől. Úgy gondolom, olyan változásnak vagyunk tanúi, melyek évekkorábban elkezdődött. Viszont az a tény, hogy ez a nyilatkozat három nappal az új nagykövetség átadása előtt látott napvilágot, azt bizonyítja, hogy az [amerikai] elnök a helyes utat járja, és ezáltal a régió szereplőit közelebb hozza egymáshoz” – tette hozzá az igazgató.

Mindentől függetlenül Németország azt tanácsolja állampolgárainak, hogy maradjanak távol Jeruzsálemtől a május 14-i nagykövetségi események miatt.

Itamar Eichner ynetnews.com oldalon 2018.05.11-én megjelent cikke alapján az oldalt Sugár Károly szerkesztette.

Névadó ünnepség

2018. április 14-én, Sabbat alkalmából Sipos Heni és Tóth Miklós kislánya, Weisz Ferencné – mindnyájunk Erzsike nénije – dédunokája, Mercedesz a Tóra előtt a Jahed basz Golde nevet kapta.

A névadó után a hozzátartozók bőséges kidduson látták vendégül hitközségünk tagjait. Hosszú, boldog életet kívánunk Jahednak és családjának!

Mártírjainkra emlékeztünk...

A megemlékezés első eseménye a közel-múltban Dr. Bernstein Béláról elnevezett téren, a holokauszt emlékműnél zajlott 2018. június 3-án. A város politikai, társadalmi és civil szervezeteinek prominens képviselői mellett üdvözölhettük Dr. Hunyadi Lászlót Izrael Állam és dr. Barabás Lászlót Ausztria tiszteletbeli konzulját is.

Az emlékezés első mozzanataként **Thalia Herzlich** izraeli hegedűművész – a Zene-akadémia ösztöndíjasa – előadásában hallhattuk Alekszander Volkovinszkij „Stiller, Stiller” című művét, melyet a szerző 11 évesen a Vilniusi gettóban írt. A művész után Ernest Bloch egyik imáját szólaltatta meg szívbe markolóan.

(A továbbiakban az elhangzott beszédek rövideit, szerkesztett változatait közöljük).

Dr. Ulrich Attila alpolgármester felidézte Dr. Bernstein Béla életművét, kiemelve a tudós rabbi történelmi munkásságát, az 1848-as forradalom zsidó vonatkozásairól írt könyvére hivatkozva. „Homo homini lupus est” – az ember, embernek farkasa – véleménye szerint genetikailag kódolt tény amely végig kíséri az emberiség történelmét, a legújabb történelmi korszakig. Ennek tragikus mementója a nyíregyházi gettóban összegyűjtött több, mint 17 ezer zsidó honfitársunk Auschwitzba deportálása. Bár napjainkra is érvényesül a rómaiak idézett mondása, ennek ellenére együtt kell küzdenünk azért, hogy az utódaink kirekesztés mentes életet élhessenek – hangsúlyozta az alpolgármester.

Éliás Viktor a Debreceni Zsidó Hitközség kántora „Adonáj Molodi” kezdetű imáját követően **Dr. Róna Tamás főrabbi** a magyar zsidóság tragédiájára emlékezve, a Himnusz sorait idézte: „Bújt az üldözött, s felé kard nyúl barlangjában, Szerte nézet, s nem lelé Honját a hazában”. E sorokat minden korokban újra és újra értelmeznünk kell, hogy megértsük mit üzen az utókornak Kölcsey Ferenc. Jesája próféta könyvéből idézett ezt követően: „S fertőztette lett a Föld a lakói alatt, mert megtörték a Tant, felbontották a szövetséget”. Az idézet minden korra, így arra a korszakra is igaz, mikor Európa érző szívét jeges fuvallat vette körül, nem kímélve sem a tudós főrabbit, sem a csecsemőjét karjában magához szorító anyát. Tanulni és tanítani. Ez a dolgunk. „Szánd meg, Isten, a magyart, Kit vészek hányának, Nyújts feléje védő kart Tengerén kínjának”. A Himnusz e soraival zárta beszédét a főrabbi, melyet követően az Él Málé Rachamim ima hangzott el Éliás Viktor előadásában.

Nográdi Gábor író, városunk szülötte megjegyezte, hogy ugyan Bernstein Béláról kellene szólnia, de életútját nem kívánja részletezni, csak fő vonalakban. Bernstein Béla volt, aki ékes magyar nyelvre lefordította a Tórát, mely máig elfogadott fordítás. Utalt a tudós főrabbi „1848 és a magyar zsidó” című könyvére, melyben szerepel egy Hoffmann Adolf nevű honvéd hadnagy, ki 1860-ban Nyíregyházára költözött. 50 éven át a város megbecsült polgára, a képviselőtestületi tagja volt olyan időszakban amikor zsidó származású embert nemigen választottak képviselőnek. Hoffmann Adolfnak kilenc gyermeke született, a legkisebbet Artúrnak hívták, „Ő volt a nagyapám” jegyezte meg Nográdi Gábor. A Hoffmann család történetét – mint megtudtuk – dr. Margócsy József, városunk nagyrabecsült tudósa írta le.

Nográdi Gábor ezt követően feltett egy költői kérdést, melyre saját írói fantáziája szerint megadta a választ is. Mit mondana Bernstein Béla, ha ő állna most itt? Bocsánatot kérek, azt mondaná a rabbi, azért ami 70-80 éve történt, mert ember vagyok, emberek követték el ami történt, bocsánatot kérek azért, ami ma történik és azért is, ami még megtörténhet. Lehetséges, hogy Bernstein Béla egyetértene ezzel, lehet, hogy nem. Azzal biztosan egyetértene, hogy harcolnunk kell a kirekesztés minden formája ellen, és ha a jog nem véd meg bennünket, mi megvédjük magunkat. Ha kell „kisbaltával” – utalt az '56-os forradalom napjaiban családját ért fenyegetettségre, mikor a forradalom áramlata felhozta az emberi szennyet is.

(**Nográdi Gábor beszédének teljes, a megemlékezésen elhangzottnál is részletesebb változata a librius.hu weboldalon olvasható.**)

A megemlékezés koszorúzással fejeződött be, melyhez Yitzhak Perlmannak a „Schindler listája” című filmből megismert szerzeménye adott hangulati aláfestést.

Ezt követően emlékező sétára került sor Dr. Bernstein Béla emlékére elhelyezett „botlatókö”-ig, a főrabbi néhai, a Szarvas u. 24 szám alatti lakásáig.

A megemlékezés a Kótaji úti temetőnkben folytatódott, ahol **Färber György elnök** köszöntötte a jelenlévőket, megkülönböztetett tisztelettel Seszták Oszkárt, a Megyei Közgyűlés elnökét és Bozorády Zoltán evangélikus lelkészt.

Éliás Viktor kántor imáját követően Dr. Róna Tamás szólta a jelenlévőkhöz: „Ne katonai erővel s ne erőszakkal, hanem az én szellememmel”, – idézte Zaharia próféta igéjét, mely a gondolkodó, cselekvő ember útmutatására szolgál. Az 1840-es években a városba érkezett első zsidó családok letelepedésétől 1944-ig az itt élő zsidó közösségeket szép hétköznapi és vallási életet élhettek, mely pillanatok alatt semmivé vált. Ha a tengerszemeket szélmentes időben fodrozódnak látjuk, biztos, hogy a nagy tengerekben vihar dúl. A főrabbi úr e természet-tudományi okfejtését remélhetőleg megértette a hallgatóság. Mi késői utódok hitet teszünk amellett, hogy bár Káin, aki a testvér gyilkosság bűnébe esett, a Világ Alkotójának kérdésére azt válaszolta: vajon őrzője vagyok-e én testvéremnek? Mi, akik itt vagyunk, hitet teszünk amellett, hogy a jelenben, a múltban és a jövőben is őrzői leszünk testvéreinknek-hangsúlyozta a főrabbi úr. „Mennyei Atyánk Izrael szírtje és megváltója kérlek fordítsd most felém óvó tekintetedet és adj a mi áldott szereteteinknek nyugalmat!”,

szóltak a főbb szavai. Az „Él Málé Rachamim” imát Éliás Viktor recitálásában hallhattuk, melyet követően az emlékfal előtt közösen elmondtuk a Kaddis imát.

Bozorády Zoltán lelkész úr, közönségünk hűséges tisztelője örömét fejezte ki annak a tapasztalatának birtokában, hogy a lappangó antiszemitizmus ellenére a zsidó élet erősödő jeleit látja közvetlen környezetében, vagy akár Budapesten és Izrael Állam töretlen fejlődésében. Beszéde végén áldását fejezte ki felénk.

Gál Ottó, a Bethlen Gábor Iskola igazgatója sajnálatát fejezte ki a tekintetben, hogy a megemlékezéseken szinte ugyanazokat az arcokat lehet látni. Felsorolta azon emberi hibákat és bűnöket, melyek elvezettek az európai zsidóság elpusztításáig, melyek ellen közösen küzdenünk kell az emlékezés és az emlékeztetés erejével is.

Dr. Haraszi György professzor utalt rá, hogy a mai nap már megtekinthető a hitközség egyik termében a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Holokauszt Állan-

dó Kiállítás. Elmondta, hogy 25-30 közelebbi-távolabbi rokona nyugszik a temetőben, az emlékfalon öt közvetlen rokona nevét olvashatja. Az ember eredendően jó elvet vallja, nem ért egyet azzal, hogy az ember embernek farkasa, inkább hisz az oktatás erejében. Chajim Weitzman biokémikust idézte, aki szerint „a zsidók olyanok, mint a többi ember, csak olyanabbak.”

Tordai Péter a Frankel Zsinagóga elnöke tolmácsolta Heisler András elnök úr üdvözlését, majd megköszönte az elszármazottak nevében az ismételt meghívást, mellyel a nyíregyházi közösség az összetartást erősíti. Szavaiból átértéztük és gondolatban átéljük a vészorszak után született generációt nyomasztó terheket, ahogy egyre világosabbá vált a túlélő szülőket nyomasztó családi veszteség, az el-

tűnt barátok, ismerősök árnyainak kísértése. Megköszönte a nyíregyházi közönségnek azt, hogy miközben ápolják a múlt emlékeit, a hazalátogatókat nem csak az áldozatok emléke hozza vissza, hanem a jól működő zsidó élet, a közös múlt és jövő.

A megemlékezések után a hitközség kultúrtermében az elszármazottak és az itt élők együtt örültek egymásnak a 2. kibővített „világtalálkozó”. Az erről készült fotósorozat felkerül a weboldalunkra, melyről minden résztvevőt értesíteni fogunk.

A „világtalálkozó” kötetlen programját megelőzően Dr. Haraszi György professzor megnyitotta a hitközség kiállító termében a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei holokauszt dokumentumait bemutató új állandó kiállítást. A kiállítás egyszemélyű rendezőjének, dr. Riczu Zoltán történésznek ezúton is köszönetünket fejezzük ki. A lap következő számában közöljük a kiállítás megújításának tudományos hátterét, indokát.

Megemlékezés a holokauszt kisvárdai áldozatairól

Az Evangéliumi Testvérközösség kisvárdai Galilea templomának gyülekezeti termében 2018. május 30-nak délutánján lágy trombitaszó csendült fel.

A „Szól a kakas már...” dallama méltó kezdetét adta a megemlékezésnek.

Iklódy László lelkész köszöntötte a megjelenteket, átadta „Molnár Laci bácsi”, az utolsó kisvárdai túlélő üdvözlését, aki sajnos betegsége miatt kórházi ápolásra szorul.

Deák József a gyülekezet tagja szavalta el Radnóti Miklós utolsó versei közül a „Hetedik ecloga” című verset, melyet a bori munkatáborban írt, és még haza tudott küldeni. Így maradhatott fent a magyar irodalom legdöbbenetesebb vallomáslírása.

Kertész Gábor családi dokumentum alapján, majd azt követően Glück Gábor általánosságban, de ugyanazt fogalmazták meg: miközben a katonai munkaszolgálatosok fegyvertelenül ugyan, de a haza szolgálatában álltak, családjaikat gettósították, majd átadva őket gyilkosaiknak, a halálba küldték.

Iványi Gábor elnök úr a tőle megszokott méltóságteljes szavakkal szólt az emlékezőkhöz.

Dávid 18. zsoltárából olvasta fel a kezdő sorokat. Ebben Dávid, az Úr szolgája megköszönte az Úrnak, hogy megszabadította ellenségeitől és Saultól. De vajon hol volt az Úr a vészorszak idején? – tette fel elnök úr a kérdést.

A zsidóságot ért tragédia kiváltó okaként arra a 20 évszázadra utalt, mely során az egyházak, összefonódva a világi hatalmaságokkal, nem hogy elfelejtkeztek „idősebb testvéreikről”, hanem bűnös népként kezelték, elvették előbb a becsületét, majd sokmilliók életét.

Hol volt a keresztény társadalom?

Beismertük-e igazán a zsidóság ellen elkövetett bűneinket?

Végül Dávid zsoltárára visszautalva rámutatott arra, hogy újjászületett 70 éve.

Izrael Állama, a zsidóság a mélységbe taszítva ismét felülemelkedett ellenségein.

Az elnök úr bocsánatkérő imával és áldással zárta szavait.

A megemlékezés a templom udvarán és a vasútállomáson elhelyezett emléktáblák előtt elmondott Él Málé Rachamim imával és emlékező koszorúk elhelyezésével záródott.

Kertész Gábor

Az üres padok

2018. május 30-án Kisvárdán a Bessenyei György Gimnáziumban az „Üres padok” emlékjelnél a Nyíregyházi Zsidó Hitközség és a gimnázium tanulói emlékeztek meg az áldozatokról, az elveszített egykori diák-társakról. A megemlékezésen közreműködött: Petranics Vanda 9.c osztályos tanuló, az ő előadásában hallgathattuk meg a 'Shalom Alechem' című dalt, amelyet Mártháné Iklódi Boglárka tanárnő tanított be, és Czap Liliána 9.c osztályos tanuló, aki Radnóti Miklós, Nem tudhatom című versét szavalta. A megemlékezésen Kertész Gábor egy tábori levelezőlapot mutatott meg a diákoknak. Ez volt az utolsó levelező lap, amelyet munkaszolgálatos édesapja családjának írt. A levelező lapot a postamester 1944.május 31-én „elköltözött” megjegyzéssel visszaküldte a feladónak.

Tari Istvánné Czomba Magdolna tanárnő tájékoztatása szerint az „ÜRES PADOK” program eredeti elképzelése még a Holokauszt Emlékév előkészítése során merült fel 2014-ben. A kezdeményezés alapgon-dolata Szita Szabolcs professzortól, a Holokauszt Emlékközpont igazgatójától indult ki, aki egy általa megismert francia-országi példa nyomán a Magyar Zsidó Kulturális Egyesülettel közösen dolgozta ki a javaslatot. Ezeknek a szervezeteknek az volt a meggyőződése, hogy a múlttal való szembenézés kulcsa az oktatásban van. Javaslataikat a Magyar Holokauszt 2014. Emlékbizottság karolta fel. Ennek megfelelően a program keretében az iskolák tanulói, tanárai és szakértők segítségével kutatták fel a holokauszt idején elhurcolt és elpusztított diák-társaikat, majd nevüket hordozó „emlékjel” került felavatásra. A kutatáshoz a szakmai háttérrel és képzéssel a Zachor Alapítvány biztosította. Az egyedi művet a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem hallgatóinak: Zsiga Renátának és Varga Natáliának a tervei alapján készítették, amely ily módon minden iskolában egységes. A cél még mindig az, hogy minden érintett magyarországi iskola rendelkezzen ilyen emlékjellel.

„A gimnázium 2015 szeptemberében csatlakozott a programhoz. Ekkor hirdetem meg az osztálytükári megbeszélésen, hogy az érdeklődők részt vehetnek egy kutatásban, ahol a holokauszt diákáldozatait szeretnénk beazonosítani. 11 diák csatlakozott hozzám, akikkel a 2015/16-os tanévben minden pénteken 7. órában találkoztunk. A lelkesedésük, a nyitottságuk, az alázatuk volt a kiindulópont. Hihetetlen figyelemmel és érzékenységgel kezdtek hoz-

zá velem a munkához. Először Kisvárdai város zsidóságához kötődő hagyományait ismertük meg Nézó István előadásain. Majd a dokumentumokat tanulmányoztuk közösen. A gimnáziumunk megmaradt értesítőinek segítségével állítottuk össze az első névsort, majd a transzport listán azonosítottuk be ezeket a diákokat. Megilletődött-ségük és döbbenetük még mai napig eszembe jut, amikor a listákat tanulmányoztuk. A halál névsoraként emlegették ezt a listát, amelynek alapján 74 éve vagonokat indítottak útnak, itt, a tőlünk nem is olyan messze található kisállomásról. Ezután digitális archívumok segítségével haladtunk tovább az áldozatok beazonosításában. A munka során a nevek mögött arcokat és történeteket látunk. Szülőket, nagyszülőket, testvéreket, aki szintén elmentek a vonattal, és többé nem jöttek vissza.

Minden iskolának két arca van. Az egyik, amit jól ismerünk, ami először jut mindannyiunk eszébe, amikor az iskola szót ki-ejtjük; a nyüzsgő, a zajos, örökké lüktető iskola képe. A másik arcát lassan ismerjük meg. Kisdíáként, amikor óra alatt kikérezkedtem, úgy éreztem magam, mint aki rossz-szban sántikál. Megleptek a kihalt folyosók és a csend. Aztán lassan hozzászokunk ehhez az archoz is, de bevallom, még most tanárként is kissé idegenül hat számomra az

üres, kihalt iskola. Szeptemberhez közeledve, már alig várom, hogy a nyári pihenő után újra megteljen az épület a folyton beszélő, nevetgélő, csicseregő gyerekekkel.

1944 tavaszán a zsidó származású gimnazisták már nem jöhettek tanulni a gimnáziumunkba. Helyette a gettóban kellett várakozniuk telve bizonytalansággal, ami csak félelmet szült. Az iskolai padok üresen maradtak utánuk. Úgy mentek el ők az alma materből, hogy gimnáziumi tanulmányaikat sem zárhatták le méltó módon. Ám ez az emlékmű örök mementóként jelzi, hogy méltatlanul meghurcolt egykori diákjainak is van helye közöttünk, szellemiségük, kultúrájuk, múltjuk a miénk is.

Hadd olvassam fel a holokauszt áldozataivá vált egykori diákjaink névsorát!

Fischer Andor, Fried Zsuzsanna, Kardos János, Klein Iván, Klein László, Leicht Imre, Reisman Ervin, Rosenbaum Gábor, Rostás Zsuzsanna, Róth Gábor, Steiner András, Trattner János.”

A jövőbeli kapcsolattartás reményében köszöntök meg a tanárnő és a diákok áldozatos munkáját.

A Rétközi Múzeum és a Kisvárdai Polgármesteri Hivatal által rendezett megemlékezés szerkesztett változatban a mazihsiz.hu és a szombat.org internetes portálokon megtekinthető.

Csoportkép az emlékjel előtt

„BÉKÉVÉ OLDJA AZ EMLÉKEZÉS...”? Érettségi 1944-ben

Ezt írd meg! – biztatott levelében Cegléden lakó kedves barátnőm, aki egy holokausztról szóló kiadványban egy pár sorban leírt történetre figyelt föl: „Nyíregyházán a két evangélikus gimnázium tanári kara lehetetlennek tűnő feladatot vállalt. Elinézte, hogy gettóba zárt diákjait az érettségi idejére kiengedjék és vizsgázhassanak.”¹ Emberileg és tanárként egyaránt nagyon megérintett az eset, és foglalkoztatni kezdett a gondolat, vajon hogyan zajlott le ez a 74 évvel ezelőtti érettségi, és mi történt a végzős osztály zsidó diákjaival utána. Tudtam, hogy élő szemtanút, résztvevőt már nem valószínű, hogy találok, de bíztam benne, hogy az egykori osztálytársak lezármazottai talán tudnak segíteni. Nagy örömmre sikerült megtalálnom az 1944-ben érettségizett osztály egyik tagjának, **Szesztay Andrásnak**² a fiait: **Szesztay Domokost** és **Szesztay Ádámot**. Megható volt számomra az a nyitottság és segítőkészség, ahogyan kérésemet fogadták, s Édesapjuknak olyan írásait és szóbeli emlékeit osztották meg velem, melyek nélkül nem születhetett volna meg ez az írás. Ezúton is köszönöm kivételes kedvességüket és segítségüket, s szeretnék ezzel az írással a 2017 júliusában elhunyt **Szesztay András** emléke előtt is tisztelni, akinek – fia szavait idézve – az egyik legfontosabb szívügye volt zsidó osztálytársai emléke.

A II. világháború az élet minden területét áthatotta, nem kímélte az iskolákat sem. A Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium épületét 1942 novemberében hadikórházzá alakították át, ezért a tanítást az evangélikus leánygimnáziumban a délutáni és esti órákban tudták megoldani. Az 1943/44-es tanévben pedig – miniszteri rendeletre – mindössze öt hónap alatt (november 3-tól március 31-ig) kellett elvégezni a tananyagot az osztályokban és fölkészíteni a végzősöket az érettségire. Az iskola azonban a mostoha körülmények között is igyekezett a normális élet korábbi kereteit megőrizni. Működött mind a kilenc

diákegyesület, s a március 15-i ünnepélyt is rendben megtartották. Március 20-án azonban gyülekezési tilalom miatt már nem lehetett Kossuth Lajos halálának 50. évfordulójáról a szobránál megemlékezni, a rendezvényt a leánygimnázium zárt udvarán tartották meg.³ Az előző napon szállták meg a német csapatok Magyarországot...

Április 4-én lezajlott az évváró, s a végzős nyolcadikosok elkezdtek készülni az érettségi vizsgákra. A 45 fős osztályban 16 zsidó fiú volt. Bár egyiküket már hat éve reformátusként jegyezték be, a hatályos törvények értelmében ő is zsidónak minősült.

Április 5-én érvénybe lépett az a rendelet, mely kimondta, hogy „minden hatodik életét betöltött zsidó személy – nemre való tekintet nélkül – köteles házon kívül felső ruhadarabjának bal mellrészén, jól láthatóan, 10x10 cm átmérőjű szövet-, selyem, vagy bársonyanyagból készült, kanárisárga színű, hatágú csillagot viselni.” (1.240/1944. ME számú rendelet a zsidók megkülönböztető jelzéséről)

Elképzelni sem tudom, milyen érzés lehetett ezzel a megbélyegzéssel kimenni az utcára az emberek közé... Márpedig április 12-én, 13-án és 14-én a fiúknak ki kellett lépniük a házból, bal mellükön sárga csillaggal, amit semmiféle trükkel nem volt szabad eltakarni, s végig kellett menniük Nyíregyháza utcáin, hogy eljussanak a gimnázium internátusába, ahol reggel 7-kor kezdődtek az írásbeli vizsgák. 12-én megírták mindannyian a magyardolgozatukat, majd másnap a latin- és a harmadik napon a németdolgozatot is. Aztán mindenki elkezdett tanulni a szóbeli vizsgákra... Eközben a zsidókra vonatkozóan szinte naponta adtak ki rendeleteket, melyeket a Nyírvidék c. helyi lap is mindig közölt.

Április 15-én jelent meg a K 10 000/1944. sz. polgármesteri hirdetmény: „Felhívom a Nyíregyháza város területén lakó valamennyi megkülönböztetésű jelzést viselő zsidót, hogy 1944. évi április hó

16. napjának 0 órájától a város területét nem hagyhatják el.” (10. old.)

Április 16-án megkezdtek 36 vidéki település zsidó lakosságának a nyíregyházi gettóba való szállítását.⁴

Április 17-én „a hazafias érzésű keresztényekhez” szóló felhívást tett közzé a polgármester: „Aki (...) Nyíregyházán azt látja, hogy az általa is jól ismert zsidó férfi vagy zsidó nő nem viseli a sárga csillagot, vagy irattáskájával elfödve hordja, azonnal jelentse ezt a rendőrségnek.” (2. old.)

Április 20-án újabb hirdetmény jelent meg, mely leírta, mely utcák határolják „a zsidók számára elzárt és elkülönített” városrészt, majd felhívta a figyelmet a következőkre: „A kijelölt városrészen (ghettó) sem semmiféle járóművel, sem gyalog keresztül menni nem lehet. Az ide letelepített és megkülönböztető jelzést viselő vidéki és nyíregyházi zsidók e városrészt el nem hagyhatják.” (6. old.)

Április 24-től 28-ig a közel ötezer nyíregyházi zsidót is beszállították a gettóba. Bár a gettósításra vonatkozó rendelet hatályba lépésének időpontja április 28. volt, Nyíregyházán ekkorra a zsidók összegyűjtése már be is fejeződött. A gettóba zárt emberek létszáma 17 580 fő volt.⁵

Egyetlen fiú, a Tokajból bejáró Szász András egy adminisztrációs tévedés miatt elkerülte a gettót. „Tokajban a zempléni hatóságok azt mondták, hogy ő nyíregyházi, Nyíregyházán meg azt mondták, hogy tokaji” – idézi emlékeit Szesztay András a fia által készített életinterjújában.⁶ A többiek a borzalmas zsúfoltságban és a számkra szinte elképzelhetetlen pszichés körülmények között próbáltak tanulni az érettségire, miközben az a bizonytalanság is gyötörhette őket, hogy kimehetnek-e egyáltalán a gettóból, befejezhetik-e úgy a nyolc gimnáziumi évüket, mint szerencsésebb származású osztálytársaik. Osztályfőnökük dr. Belohorszky Ferenc volt, akinek Thuróczy Zoltán püspök támogatásával sikerült elintéznie, hogy a zsidó tanítványai kijöhessenek a gettóból letenni az érettségi vizsgát.⁷ Ez a gesztus mai szemmel nézve talán természetesnek, sőt egyszerűnek tűnik, de az akkori viszonyok között egyáltalán nem volt az. Egy olyan korban, mikor a zsidókat törvények és rendeletek fosztották meg legelemibb jogaiktól is, mikor a keresztény lakosságot hivatalosan is elárú-

¹ Holocaust Szabolcs-Szatmár megyében. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 1994. 2. sz. 174.

² Szesztay András (1926–2017), Vietórisz József tanár-költő unokája, az 1944-ben érettségizett osztály eminens tanulója volt. Budapesten járt egyetemre, ahol 1944-ben bekapcsolódott a svéd diplomácia embermentő tevékenységébe. Jogot végzett, de erkölcsi okokból nem vállalta a felajánlott ügyvézi állást. Egy ideig alacsonyabb végzettséget igénylő munkakörökben dolgozott, majd az MTA Szociológiai Intézetében. Csehszlovákia megszállása elleni tiltakozása miatt innen elbocsátották, ezután az Országgyűlési Könyvtárban, később pedig a Városépítési Tervező és Tudományos Intézetben kapott munkát. Innen ment nyugdíjba 1986-ban.

³ A Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium 83. Évkönyve. Szerk.: Szolnai Vilmos. 12.

⁴ Nagy Ferenc, A nyíregyházi zsidóság pusztulása. Forrásközlés – A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 33. Nyíregyháza, 2004. 26.

⁵ I. m. 22.

⁶ Szesztay András beszélgetése fiatalabb fiával, Ádámmal. Csak az igazat, a tiszta igazat. Ünnepi kötet a 80. éves Szesztay András tiszteletére. Szerk.: Zalatnay István. Théma, 2006. 21.

⁷ I. m. 23.

lásukra szólították föl, mikor azok ellen is rendőrségi eljárás indult, akik a gettóban sínylődő ismerősüknek ennivalót vittek, nem volt kockázatmentes azért folyamodni, hogy a 15 zsidó gyermeket a szigorúan őrzött helyről kiengedjék érettségizni. Sajnos, írásbeli nyoma nem maradt, és az sincs már, aki elmondja, hogyan történt ez pontosan. Azt sem tudhatjuk, mit érezhettek a fiúk, amikor értesültek erről a lehetőségről. Egy biztos: reményt kaptak. Reményt a megaláztatás közepette, hogy mégis érnek valamit, hiszen az alma máter teljes jogú diákjainak tekinti őket. S reményt arra is, hogy talán még sincsenek annyira kinasztíva, elhagyatva, mint ahogyan ezt eddig érezhették.

A szóbeli érettségi vizsgák május 2-től 5-ig tartottak. A 16 fiúból egy (Grósz Gábor) nem jelent meg, de a többiek mind levizsgáztak. Müller István „kitüntetéssel”, Gácsi János és Glück József „jó”, Fischer Tamás, Forró László, Haraszi István, Lax György, Lebovits László, Lóvy László, Molnár István, Rác Tamás és Verő István „érett” minősítést kapott, Fischbein Imre,

Krausz Ernő és Szász András fizikából javító vizsgára kényszerült.⁸ Fischbein Imrének és Krausz Ernőnek ezt már soha nem volt lehetősége letenni...

Nézem az osztály tablójának fotóját. Látszólag ugyanolyan, mint a többi régi tabló: 45 fiú szabályosan elrendezve az igazgató úr és a tanárok körül. De egy kicsit alaposabban szemügyre véve nem nehéz észrevenni, hogy az enyhe ívben lefelé hajló alsó két sorban a fiúk nem Bocsikai-ruhában vannak, hanem sötétebb-világosabb öltönyben, kinek milyen volt... Amikor a képek készültek, ők már nem viselheték a magyaros egyenruhát... S a tekintetük „ízött gyerek-tekintet” a „jöveteletlen árvaságuknak a fájalmával”⁹ – fogalmazott szívbe markoló pontossággal egykori osztálytársuk, Szesztay András.

Május 5-én megkezdődött a gettóban összezsúfolt zsidók kitelepítése gyűjtőtáborokba „A nyíregyházi gettóból három gyűjtőtáborba szállították a szerencsétlen embereket: Nyírjes-tanyára, Simapszóra és Harangod tanyára. (...)

*A gyűjtőtáborok kiürítése, a deportálás május 14-én kezdődött.*¹⁰

A tokaji Szász András, aki a gettósítást oly szerencsésen elkerülte, a gimnázium református lelkésztanárának, Kiss Istvánnak köszönheti, hogy a bevagionozástól is megmenekült. A lelkész – nem kis kockázatot vállalva – előredátumozott keresztlevelet állított ki a fiúnak,¹¹ aki az érettségi vizsga után felült a vonatra, és a pesti rokonokhoz utazott. Rajta kívül még három fiú élte túl a borzalmakat: Fischer (Falus) Tamás, Glück József és Haraszi István. Egyikük az első érettségi találkozó hajnalán osztálytársával, Andrással üldögélve a Sóstó partján, így emlékezett vissza: „– Verő Pistának a mankóján kellett végigállnia a négy napos utat. Hetvenünket préseltek be a tehervagonba, annyi helyünk sem volt, hogy legalább öt lefektethetjük volna. – A tábor kapun túl, a rámpánál sorakoztattak. Megparancsolták, hogy hányjuk halomba a csomagjainkat. Az egyik SS-legény fel-alá járkált a sorok között. Pista előtt megállt, rámeredt, kirántotta a hóna alól a mankót, és nagy ívben felhajította a kofferdomb tetejére. – Émelyítő fekete füst szállt a barakkok fölé. Akkor értettük meg, hova hoztak minket.”

Tizenkét osztálytárs fiatal élete, jövője semmisült meg Auschwitz fekete füstjében...

Az 1944-ben érettségizett osztály minden érettségi találkozó előtt ellátogatott a nyíregyházi zsidó temetőbe a hiányzókra emlékezni... Az évek előrehaladtával azonban lassan egyre kevesebben lettek az emlékezők. Az érettségi 55. évfordulóján Szesztay András már a végső csendre készülés jegyében mondta el beszédét a temetőben: „Nekünk itt azokra a barátainkra kell emlékeznünk, akiknek nem adatott meg, hogy csendben szoktathassák szívüket a Csendhez – az élet gyönyörű csendjeiben: hegytetők hűvösében; műremekek ihlette katarzisokban; szerelmi beteljesedések megpihenségeiben; alvó gyerekük, unokáik mézes álmát vigyázva. Azokkal kell szembeeselnünk, akiket üvöltöző örök, dördülve becsapódó marhavagonajtók, káromkodások, farkaskutyahörgések fosztottak meg a Csendre csendben felkészülés méltóságától.”

Az egykori VIII. osztályból ma már mindannyian odaát vannak a túlsó parton, a végső Csendben. Mi pedig, akik a történelemkönyvek száraz tényei után egyre több személyes emberi tragédiával szembesülünk, itt vagyunk, és nem tudjuk háborgó lelkünket lecsendesíteni...

Urbán Terézia

Utolsó előtti sor balról jobbra: Fischbein Imre, Fischer Tamás, Forró László, Gácsi János, Glück József, Grósz Gábor, Haraszi István, Krausz Ernő. Utolsó sor: Lax György, Lebovits László, Lóvy László, Molnár István, Müller István, Rác Tamás, Szász András, Verő István. A negyedik sorban balról a második: Szesztay András. (A tablófotót Szesztay Domokos bocsátotta rendelkezésemre Édesapja hagyatékából, s a nehezen olvasható nevek alá ő írta föl újra a neveket.)

⁸ A Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium 83. Évkönyve. Szerk.: Zsolnai Vilmos. 28.

⁹ Szesztay András: „Lengyelországnak határán...”. Confessio, 1992. (16. évf.) 1. sz. 59.

¹⁰ Nagy Ferenc, A nyíregyházi zsidók pusztulása. Forrásközlés – A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 33. Nyíregyháza, 2004. 23., 26.

¹¹ Szesztay András beszélgetése fiatalabb fiával, Ádámmal. Csak az igazat, a tiszta igazat. Ünnepi kötet a 80. éves Szesztay András tiszteletére. Szerk.: Zalatnay István. Théma, 2006. 21.

¹² Szesztay András: „Lengyelországnak határán...”. Confessio, 1992. (16. évf.) 1. sz. 57.

¹³ Szesztay András: „Szoktassuk szívünket a csendhez...”. Sófár, 1999. nov. 25. 4.

A norvég doktor

Dr. Hercz Imre portréjának szerzője Krausz György nyugalmazott nagykövet, aki feleségével, a nyíregyházi Karakó Judittal négy évet töltött diplomáciai kiküldetésben Norvégiában.

A diplomáciai szolgálat egyik legjobb adománya, hogy időnként különleges emberekkel lehet találkozni, akik életre szóló hatással vannak ránk. Ilyen ember volt számunkra Hercz Imre, akivel sokszor, sokféle szituációban találkoztunk, akinek mondásai családi szállóigévé váltak, akit atyai jóbarátnak tekintettem, akinek halálhíre – hazatérésünk után – megrendített.

Ki volt Hercz Imre?

2003 júliusában érkeztünk Oslóba, ahol a helyi magyar kolónia mindjárt másnap meg akarta ismerni az új nagykövet házaspárt. Amolyan félhivatalos, inkább kíváncsi köszöntés volt ez, puhatolózás... udvariaskodás. Ebből a feszengő, méregető mosolygásból kiragyogott egy kerek arcú, szemüveges, szőkés-őszes, őszinte tekintetű, alacsony ember. – Hercz Imre vagyok, orvos. Ha szüksége van valamire, ha valóban meg akarja ismerni ezt az országot, keressen meg. Én már nagyon régen élek itt, egyenesen a halálból, pontosabban a holokauszt utáni öt éves németországi kórházi kezelés után kerültem ide. Igazán itt gyógyultam, itt lettem orvos és nagycsaládos „északi”. A feleségem norvég. – mutatkozott be tárgyilagos hangon. Tudtuk, hogy még sokat fogunk találkozni...

A négyéves oslói kiküldetés egyik ajándéka valóban Hercz Imre barátsága lett.

Igen gyakran találkoztunk, mi magunk is felszólítottuk, hogy beszélgethessünk, páciensei is voltunk, de voltunk együtt luxus jachton és zsinagógában is.

Olyan orvos volt, aki mintaképe lehetett pályatársainak. Nem volt munkaideje, hivatala volt a szó legnemesebb értelmében. Meleg emberi kapcsolatot épített pácienseivel, azonnal bizalmat keltett és egyedülálló volt, ahogy törődött betegei sorsával.

Imre és családja, különösen a kedves Else asszony beavatott bennünket olyan helyi szokásokba, eseményekbe, amelyeket „mezei” diplomataként soha meg nem tapasztalhattunk volna. Egyik álmos nyári délután, amikor Norvégia „zárva van”, hiszen elintézni az égvilágon semmit nem lehet, mindenki szabadságon van, csörgött a telefon. – Mit csináltok? Ketten vagytok? Akkor semmi akadály, hogy átjöjjetek! Van egy kis meglepetésünk, reméljük nem idegenkedtek a tenger gyümölcseitől!

Ami elképzelhető kicsi és nagy tengeri csető várt, finom pezsgővel és barátsággal.

Előttük nem restelkedtünk, hogy mi bizony nemigen kóstoltunk még sok mindent ezekből a kincsekből, sőt egy részéről azt sem tudtuk, hogy létezik és egyáltalán, hogyan kell ezeket elfogyasztani...?

Másik emlékezetes látogatásunk éppen egy diplomatának nagyon is forgalmas, fontos napon esett. Ehhez tudni kell, hogy a norvég nemzeti ünnep, tulajdonképpen gyermeknap. Ilyenkor Oslóban a Királyi Palota erkélyén ünnepi öltözetben integet a királyi család a tiszteletükre felvonuló iskolásoknak. Az iskolák élükön a saját zenekarokkal, táncosokkal, csapatostul elvonulnak vidám integetések közepette az említett királyi erkély elé. Szó szerint mindenki, ezt azért kell megjegyezni, mert feltűnően sok mozgássérült gyereket látni ezeken a vonulásokon. A többiek segítik őket. Ezen a napon a diplomáciai testületre több hivatalos, protokolláris esemény vár. Ezért nem vettük korábban észre, hogy ekkor a családok is mind ünnepelnek, összejönnek a széles rokonság gyerekei, sőt a szomszédokéi is, és igazi girlandos, hangos gyerekbilitartanak. Amikor kiderült, hogy mi ilyet még nem láttunk, Else és Imre meghívott bennünket a saját ünnepükre. Ott volt éppen minden unoka, ami azért is volt különleges esemény, mert a négy fiúk közül kettő is Izraelben él családjával, erre a Nemzeti Ünnepre időzítették a hazautazást. Imre akkor meghatottan tekintett ránk. – Ugye milyen boldog ember vagyok én? Annak idején öntöket vittek el Nagyváradról és tizenhétcad magammal mehetnék vissza oda!

Nyitva volt előttünk a házuk, szinte mondhatnám az életük.

Lassan megismertük Imre életét.

A nagyváradi befolyásos, jómódú drogériatulajdonos zsidó családot, ahol a három fiú közül a legkisebb, 1929-ben született Imre már hatévesen elhatározta, hogy orvos lesz. Boldog, szeretetteli hagyományos életet éltek rokonaikkal, barátaikkal, iskolatársaikkal. Élvezhették a közösség különleges megbecsülését már csak azért is, mert nagyatyjuk telket ajándékozott a helyi zsidó közösségnek egy további ortodox zsinagóga építésére. Sajnos erről a zsinagógáról csak annyit tudunk, hogy későbbiekben raktárnak használták.

A családot 1944-ben deportálták Auschwitzba, az édesanyját azonnal megölték. Az apa a két idősebb fiával együtt túlélte vala-

mivel a borzalmakat, de szinte azonnal meghalt a koncentrációs táborból való szabadulása után. És túlélte Imre is, 28 kilósan halálos beteg.

Magáról a holokauszt borzalmairól nem akart beszélni. Ő maga soha nem nézett meg ilyen témájú filmet és nem olvasott könyvet sem ebben a témában. Különös feszültséget jelentett, hogy nem mondhattuk el neki, hogy Kerész Imre Nobel-díjas regényében mintha konkrétan az ő történetét írta volna, ami a halálos betegséget, a természetfölötti csodának számító életben maradási, a hosszú, Imrénél öt és fél évig tartó kórházi kezelést illeti. Aztán azt, amikor először hazatér Nagyváradra és a valamikori családi otthonban moldovai betelepítetteket talál, akik nem engedik be a házba.

Vagy azt sem mondhattuk el, hogy Török Ferenc 1945 című kitűnő, sok díjat nyert filmjének fő színhelye és szimbóluma a drogéria. Nem mondhattuk el egyrészt, mert a Sorstalansággal kapcsolatban megkért, ne beszéljünk erről a jelenlétében. Tudja, érti, persze, hogy fontos, de ő nem tud erről olvasni, beszélgetni, művet elemezni. Az 1945-öt már nem is élte meg. Igen, ő is úgy gondolta, ahogy Adorno fogalmazott:

„Auschwitz után nem lehet többé verset írni”

Hercz Imre igen nagy tekintélyű, elismert orvos volt és azért, hogy gyakran adott elő nyilvánosan és a különböző médiumokban orvosi, egészségügyi témákról, egész Norvégiában megismerhették nevét. Mindemlétt művelt, olvasott, több nyelven beszélő, széles érdeklődésű ember volt. A társadalmi kérdések különösen izgatták, nem elégedett meg annyival, hogy otthon vagy az ismerősök közt megvitat valamit. Ismert közéleti emberként, az élet különböző területeiről írta meg véleményét vezető sajtóorgániumokban. Gyakran szerepelt a televízióban is, főleg Izraellel kapcsolatos témákhoz hívták szakértőnek.

Emlékezetes esemény volt, amikor a norvég deportálások évfordulóján az oslói kikötőben rendezett emlékülneptészen (Norvégiából nem vagonokban, hanem hajóval deportálták a zsidó lakosokat) Hercz Imre – az ott beszédet mondó miniszter asszony elleni tiltakozás – demonstratíven hátat fordított a szónoknak. A miniszter asszony ugyanis néhány nappal korábban Izrael-ellenes kijelentést tett.

Egy-egy mondása máig szinte családi szólas lett. Egyszer váratlanul megkérdezte tőlem, tudom-e ki volt a legnagyobb hatással az emberiség egészségére. Tanácsalanságot látva rögtön válaszolt: Mózes. Elképedésemre elmagyarázta. Mózes elrendelte, hogy őrítés után brochet kell mondani. És mi köze ennek az egészséghez? A broche elmondása előtt kezdet kell mosni! – felelte huncut mosollyal, majd ko-

molyan hozzátette, nagyon sok járványt lehetett ezzel megelőzni.

Ez egy édes ember! – mondta róla elragadtatással H. Péter kitűnő jellemábrázolásáról híres színészünk, aki egy futó találkozás után bele szeretett.

Hercz Imrét a Teremtő boldog, teljes életet élő, derűs embernek szánta, olyannak, aki mások életét is képes jó irányba fordítani. A holokaust borzalma sem változtatott ezen. – Isten sajnos akkoriban éppen szabadságon volt – fogalmazta meg Imre keserű humorral.

Hercz Imrét nem sokkal 2011-ben bekövetkezett halála előtt a norvég király Királyi Érdeméremmel – Kongens fortjeneste-medalje – tüntette ki.

Hitközségi hírek

Koncert a Zsinagógában

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség 2018. 08. 29-én 18:00-kor koncertre hívja a művészetet kedvelőket, melyen a legszebb zsidó örökzöldeket hallgathatjuk.

A koncerten fellép **Nógrádi Gergely**, a Frankel Zsinagóga főkántora és **művész barátai**.

Jegyigénylés 07.15-től a 417-939 telefonon.

Sakkverseny a Hitközségben

2018. 06. 10-én 9:00-tól immáron 3. alkalommal kerül megrendezésre a Sófár Sakkverseny, melyet Dr. Szepesi Andrásné, valamint Morvai Pál közreműködésével a Nyíregyházi Dávid SC sakk szakosztály rendez. A verseny helyszíne a Nyíregyházi Zsidó Hitközség kultúrterme.

A versenyről készült interjú a következő számban jelenik meg.

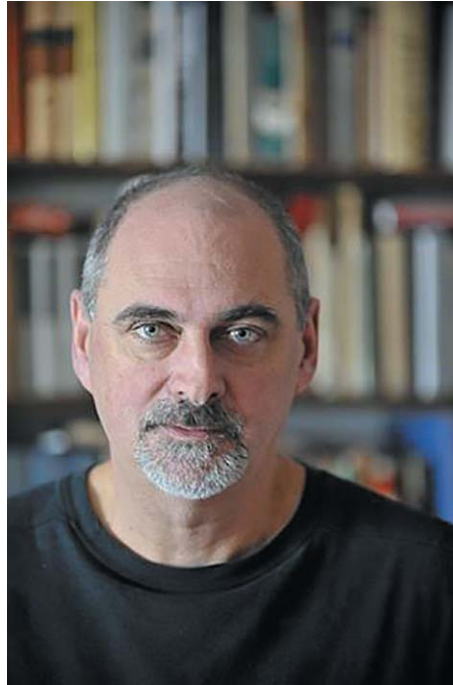
IRODALMI ARCKÉPCSARNOK 1.

Bächer Iván azon ritka íróemberek közé tartozott, akít csodálatos módon olyanok is a közeli barátjuknak érezhettek, akik nem is találkoztak vele. Ezt alighanem azoknak a személyes hangú tárcáinak köszönhette, amelyek több mint negyedszázadon át hétről-hétre megjelentek a Népszabadság méltán elhíresült Hétféje mellékletének utolsó előtti oldalán, hajtás fölött, Teknős Miklós fotóillusztrációival. Bächer Iván sincsen már, és Népszabadság sincs, de még ma is sok-sok ezer egykori olvasója emlékszik azokra a régi szombat reggelekre, amikor az ember kinyitotta a lapot, és elsőként azt nézte meg, hogy mit is írt ma Bächer. Pontosabban: az Iván. Úgy hozzátartozott a szombati napkezdés rituáléjához az elmaradhatatlan Bächer-tárca, mint ahogyan őhöz az elmaradhatatlan rosé kisfröccs, amiből persze egyesével nem, csak kettősével volt szabad rendelni. Kétféle az ember, mondaná most ő: az egyik, aki tudja, hogy hogyan kell kisfröccsöt inni, a másik meg az, aki nem tudja, de meg fogja tudni.

Az ő írásai révén érezhettük otthon magunkat a tizenharmadik kerületi Újlipóciában, még akkor is, ha csak ritkán tévedtünk oda. De ha már ott voltunk, nem lehetett nem bemenni a Piccoló bárba, hátha ott van Iván. Általában ott volt. Vagy ha nem ott, akkor a kiskocsmával szomszédos Láng Tékában találtuk, ahol a könyvbemutatót tartotta. Korábban meg a Firkászbán, amelynek egykor szintén törzsvendége volt. De nem is a kocsmák törzsvendége volt ő, hanem igazából a szívünké és a lelkünké. Helyettünk beszélt, írt, ágált és dühöngött ezért a kis országért, helyettünk verte ököllet a zongorát, helyettünk mondta ki, amit mi is éreztünk, csak nem tudtuk olyan bächerivánosan elmondani, ahogyan ő.

Volt a stílusában valami sajátos és egyedi utánozhatatlanság, amit sokan modoros-

BÄCHER IVÁN (1957-2013)

ságnak véltek, bár az nem modorosság volt, hanem bächerivánság. Ennek a jelenségnek a szeretet és szeretetvágy volt a lényege, éppen ezért nem lehetett utánozni. Iván igazi humanista volt, aki megvetett, lenézett és gyűlölt mindent, ami rasszizmus és etnocentrikus kivagyiság. Zsidó gyökereit számon tartotta, de éppen úgy számon tartotta a nem zsidó gyökereit is, mert nem származás, vallás és bőrszín alapján nézte az embert, hanem a pusztán emberi mivoltában. Aki az ő füle hallatára zsidózott, cigányozott, tótozott vagy románózott, az meg-

nézhetette magát: Iván nem csak leírta az ilyen embert, de meg is írta. Nála az élet apró-cseprő kis dolgai éppen úgy tárca-témák lettek, mint az úgynevezett nagy dolgok, úgymint szeretet, halál, barátság, hírlapírás, nők és irodalom. Majdnem azt írtam, hogy számunkra, olvasói számára nyitott könyv volt a magánélete, de ki kell javítani magamat: nem nyitott könyv volt az, hanem nyitott újság. Hiszen ízig-vérig író hírlapíró volt, abból a régi vágású, szenvedélyesen és komolytalanul komoly fajtából, akinek mindene a szakma, és aki úgy tudja tisztelni a leírt és nyomtatott betűt, mint kevesek. Ha róla van szó, nem lehet nem megemlíteni a kulináriát, hiszen Bächer Iván egyik szenvedélyes főző és evő volt. Többek között rajongott a szlovák konyháért, amelyet Nyíregyházán és környékén, ahol oly sok szlovák gyökerű család él, különösképpen nem kell jellemezni.

Furcsa ezt mondanom, de amikor a Népszabadság 2016 októberében megszűnt – pontosabban szólva: amikor kivégezték –, nekem a lapbéli halottaink közül elsőként Iván jutott az eszembe. S azt gondoltam, talán van abban valami jó, hogy ezt a tragédiát már nem érte meg, hiszen Iván igen érzékeny ember volt. Ha nem ment volna el oly korán, akkor tán ebbe halt volna bele. Igaz, előtte még megírta volna – csak már nem lett volna hová.

Lapunk most induló, új sorozatában Kácsor Zsolt író, újságíró tollából közlünk egy-egy szubjektív hangvételű portrét olyan kortárs magyar írókról, akik valamilyen módon kötődnek a zsidósághoz és/vagy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéhez. Elsőként Bächer Ivánról olvashatnak, míg a következő rész Szántó T. Gáborról szól majd.

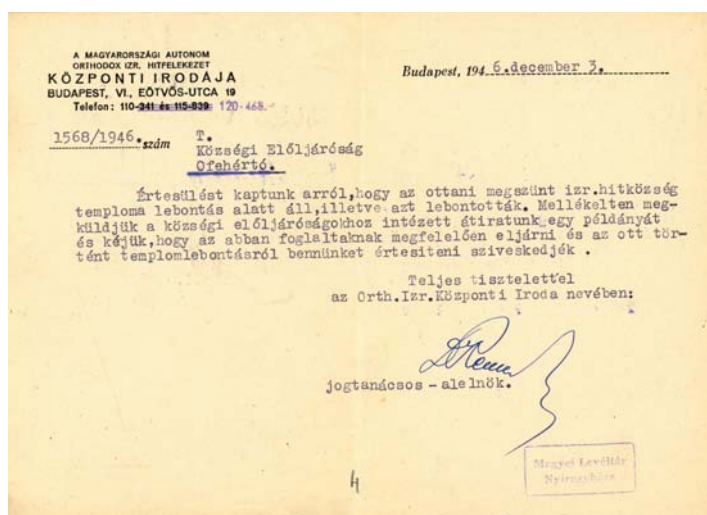
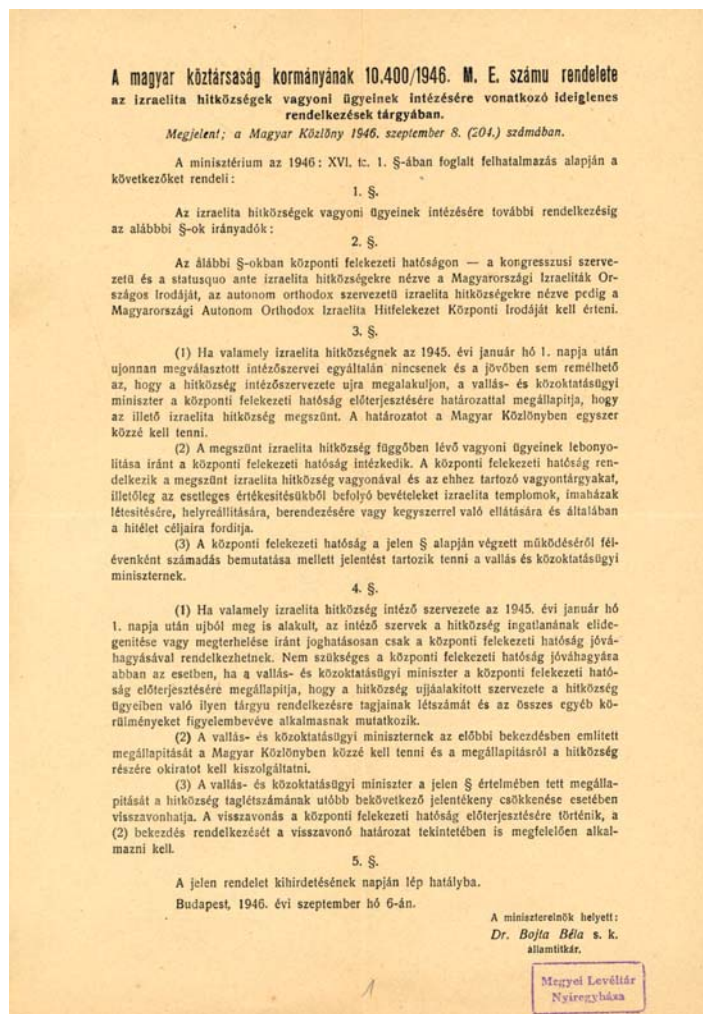
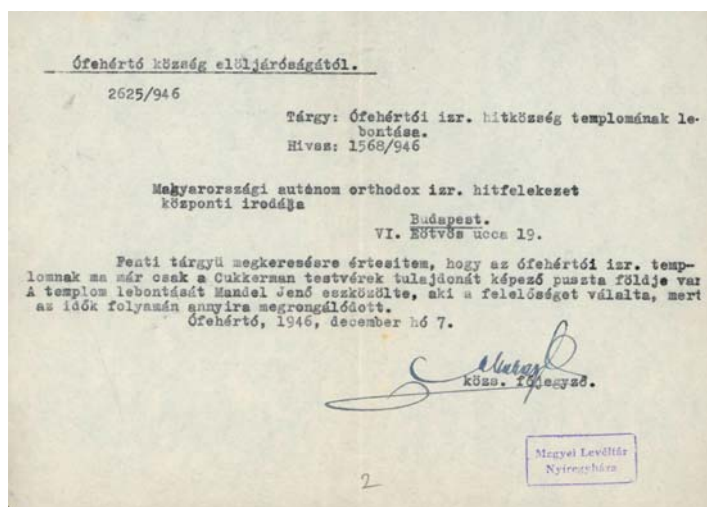
A holokauszt pusztításának utóregzései

Az itt olvasható dokumentumok csak porszemnyi adalékai a magyar zsidóságnak okozott károknak. Az eltűnt vidéki közösségek, az elhagyott temetők, a kiüresedett templomok, melyeket sok helyen raktárrá silányítottak. A túlélők fizikai és pszichés traumái, a hitvesztés, a tekintélyes rabbik, melámedek hiánya, az el- és kivándorlás mind-mind következmény.

Sokáig nem fogtam fel igazán anyám szavait: „Fiam, Hitler pusztítása nem ért véget....”

A dokumentumokat a Levéltár engedélyével Dr. Lácza Magdolna professzor asszony bocsátotta rendelkezésünkre.

Kertész Gábor

SÓFÁR

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata

Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6. • E-mail: sofarujsag@gmail.com • Tel./fax: (36)-42-417-939

Web: www.sofar-ujzag.hu • Számlaszám: OTP 11744003-20331427 • Lapalapító: Tóth-Ábri Péter • Fotók: Tóth-Ábri Péter

Szerkeszti a szerkesztőbizottság • Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség • Tördelés, nyomtatás: Gprint Iroda (4400 Nyíregyháza, Szabolcs u. 7/A)

A folyóirat ingyenes!

A lap MAZSÖK támogatásból valósult meg.